

Thông tin về dự án SIPA Hà Tĩnh

Dự án 'Hỗ trợ Việt nam Thực hiện Thỏa thuận Paris' tại tỉnh Hà Tĩnh (SIPA Hà Tĩnh) hướng tới xây dựng và thực hiện các giải pháp thích ứng dựa vào hệ sinh thái (EbA) và Nông nghiệp thích ứng với biến đổi khí hậu (CSA), nhằm quản lý rủi ro khí hậu cho các nông hộ tại các huyện dễ bị tổn thương thuộc tỉnh Hà Tĩnh. Các mô hình EbA/CSA đều hướng tới mục tiêu về (1) đảm bảo an ninh lương thực/cải thiện sinh kế, (2) thích ứng với biến đổi khí hậu và (3) giảm thiểu khí nhà kính gây ô nhiễm môi trường và duy trì dịch vụ/chức năng hệ sinh thái. Việc giảm thiểu ô nhiễm môi trường và duy trì chức năng hệ sinh thái sẽ góp phần làm tăng tính thích ứng của mô hình về lâu dài.

Kỹ thuật nuôi ong mật nội được biên soạn dựa trên kinh nghiệm triển khai mô hình "Nuôi ong dựa trên hệ sinh thái vườn, rừng" tại thị trấn Đồng Lộc, huyện Can Lộc và xã Sơn Tiến, xã Sơn Hồng, huyện Hương Sơn, tỉnh Hà Tĩnh. Mô hình EbA/CSA này đã góp phần giúp nông hộ về (1) **sinh kế**: tăng thu nhập và thêm nguồn thu nhập cho nông hộ (khoảng 40 triệu/năm/hộ nếu tính từ 10 đàn ong đầu tư ban đầu); (2) **thích ứng**: giảm thiểu thiệt hại do nắng nóng, rét hại thông qua sử dụng giống ong phù hợp với thời tiết và khí hậu của địa phương, sử dụng cây che bóng, áp dụng các biện pháp kỹ thuật trong nuôi ong; (3) **giảm thiểu và dịch vụ hệ sinh thái**: không sử dụng thuốc bảo vệ thực vật hóa học trong canh tác, tăng khả năng thụ phấn cho cây trồng, góp phần làm tăng đa dạng sinh học.

Thông tin liên hệ

Lê Thị Tâm
Quản lý dự án
Email: ltam@cgiar.org

Tổ chức Nghiên cứu Nông Lâm Quốc tế (ICRAF)
Tầng 13, Tòa nhà HCMCC, 249A Thụy Khuê,
Phường Thụy Khuê, Quận Tây Hồ, Hà Nội, Việt Nam
Điện thoại và Fax: +84 24 37834644/45

Nguyễn Hữu Ngọc
Phó giám đốc

Trung tâm Khuyến nông,
tỉnh Hà Tĩnh
Email: huungocknht@gmail.com
Điện thoại: 0914 886 618

► 2. KỸ THUẬT CHĂM SÓC (tiếp)

2.4 Kỹ thuật chia đàn

Những đàn từ 4 cầu đông quân trở lên đều có thể chia đàn.

- Lấy 1 cầu nhộng và 1 cầu mật cả quân (9-12, 18-21) đưa vào một thùng không đặt ở chỗ thoáng đường bay.
- Chọn đàn ong đang ra đời có nhiều ong non giữ hết số quân này vào thùng mới (đã có 1 cầu nhộng và một cầu mật).
- Đóng cửa để nhốt ong lại.
- Khoảng 5 giờ chiều mở cửa cho số quân già bay về và lấy nụ chúa ở ngày tạo chúa thứ 11 (phương pháp di kếp) hoặc ngày thứ 10 nếu di đơn (di một cầu).
- Cắt rời các nụ này khỏi thang nụ chúa (phải làm nhẹ nhàng và trong thao tác luôn luôn để đầu nụ chúa chúc xuống).
- Sau đó gắn vào phần trên của cầu nhộng. Tối đó cứ tiếp tục đóng cửa đến 5 giờ chiều hôm sau mới mở cửa (chặn cửa nhỏ lại, chỉ để khoảng 2cm cho ong ra vào nhằm chống bị cướp mật).

2.5 Xử lý chia đàn tự nhiên khi chưa đủ tiêu chuẩn

- Chia đàn tự nhiên là bản năng của loài ong nhằm duy trì và bảo toàn nòi giống.
- Thời gian chia đàn: Từ tháng 3 – 4 và tháng 10 – 11, thời điểm này ngoài tự nhiên nguồn phấn hoa dồi dào.
- Biện pháp xử lý: cần thay chúa, quay ít mật, rút bớt cầu non, vật bớt mũ chúa, có các biện pháp chống nóng cho đàn ong.

2.6 Xử lý ong bốc bay

- Bốc bay là việc ong chúa và toàn thể đàn ong bỏ tổ bay đi nơi mới. Đó là bản năng bảo tồn nòi giống. Ong thường bốc bay vào tháng 7 – 9 do thiếu thức ăn, nắng, nóng, sâu bệnh và các thiên địch phá hoại.
- Xử lý đàn ong chuẩn bị bốc bay:
 - Đóng cửa ra vào, mở cửa sổ (có lưới thép)
 - Vít kín các khe hở
 - Gắn tối kiểm tra tìm nguyên nhân và xử lý ngay như nhốt chúa kịp thời, thêm cầu có nhộng, loại bỏ cầu sâu, vệ sinh sạch sẽ, cho ong ăn uống đầy đủ phấn, mật.
- Xử lý đàn ong đã bốc bay:
 - Tung cát, đất vụn, nước,.. buộc khăn áo vào sàn khua vào đám ong để cản đường cho chúng tụm lại để bắt.
 - Dùng nón vớt bắt để vào nơi thoáng mát
 - Kiểm tra thùng để tìm nguyên nhân và có biện pháp xử lý; chiều tối nên chuyển đến địa điểm thích hợp.

2.7 Cho ong xây bánh tổ mới

- Nhằm mở rộng tổ, tăng đàn, thay thế cầu cũ. Bánh tổ mới có mùi thơm kích thích ong chúa đẻ nhiều. Nên thực hiện từ đầu mùa mật từ tháng 3 – 6 và tháng 10 – 11 để đỡ tốn thức ăn.
- **Chọn đàn ong xây:** chọn đàn ong có đông quân chủ yếu là ong non, thức ăn dự trữ nhiều, chúa đẻ khỏe, nhiều cầu nhộng, xây lưới mào và có xu hướng nối cầu.
- **Thực hiện:** Loại bỏ lưới mào trước khi đặt tầng chân;
- **Chọn vị trí đặt tầng chân:** mùa nắng đặt tầng chân sát thành thùng, mùa lạnh đặt vào giữa thùng, cầu tầng chân cần đặt vào giữa hai cầu tiêu chuẩn là cầu có nhiều lỗ ấu trùng lớn đang vít nắp; đặt khít với 2 cầu 2 bên; nếu đàn chỉ có một cầu đặt vào phía trong thành thùng.

► 3. KỸ THUẬT KHAI THÁC

3.1 Khai thác sữa ong chúa

Di con ấu trùng 1 ngày tuổi vào các nụ (mỗi nụ một con); Đến ngày thứ 3 lấy các thanh nụ này ra, dùng kẹp gấp bỏ các ấu trùng, sau đó dùng một thanh nhựa dẹt, múc sữa chúa trong các nụ này vào 1 túi nylon có túi lọc bằng vải nylon mịn, lọc lấy sữa chúa, cột chặt túi sau khi vuốt hết không khí ra; Lại di con ấu trùng khác vào các nụ này, sau đó bỏ vào thùng và bắt đầu chu kỳ khai thác tiếp theo.

3.2 Khai thác mật ong

Lấy các khung cầu ra (có thể để lại 1 đến 2 cầu hoặc lấy hết), giữ hết ong vào thùng, dùng chổi ong quét hết ong xuống thùng; Dùng dao thật sắc để cắt lớp mật sáp trám trên các ô lỗ chứa mật; Đưa các khung cầu này vào thùng quay ly tâm để lấy mật ra. Sau khi đã lấy hết mật lại bỏ các khung cầu này vào thùng ong trở lại; Đối với ong nội thường thì 20-25 ngày khai thác một lần còn nguồn hoa, mật tốt có thể từ 10 đến 15 ngày.

Khai thác mật ong.
Dự án SIPA Hà Tĩnh, 2021.
Ảnh: ICRAF

KỸ THUẬT NUÔI ONG MẬT NỘI

Tài liệu được biên soạn trong khuôn khổ dự án SIPA Hà Tĩnh (2020-2021)

► 1. GIỐNG VÀ ĐỊA ĐIỂM NUÔI ONG

Nguyên tắc chung:

- Sử dụng giống ong nội có tính phù hợp cao với điều kiện thời tiết của địa bàn nuôi.
- Áp dụng đúng các biện pháp kỹ thuật để giảm ảnh hưởng đến ong trong thời kỳ nắng nóng, rét đậm, rét hại hay thiếu nguồn thức ăn như cho ong ăn đúng cách, chống nóng cho ong, v.v.
- Sử dụng hệ sinh thái cây tự nhiên, cây ăn quả và các loại cây trồng khác để tạo điều kiện tiểu khí hậu phù hợp cho ong, mát về mùa hè, ấm về mùa đông.
- Ứng dụng dự báo thời tiết và dự báo mùa để có kế hoạch chăm sóc và bảo vệ đàn ong
- Không sử dụng thuốc BVTV hóa học trong canh tác.

1.1 Giống ong nội

Là loài ong đã được nhân dân ta nuôi hàng ngàn năm nay. Trong tự nhiên, ong nội thường xây một vài bánh tổ ở hốc cây, hang đá, ở những chỗ kín. Ong nội thích nghi tốt với nguồn hoa rải rác, cần vốn đầu tư ít, nuôi cố định được nên thích hợp với nuôi ở vườn nhà.

Giống ong nội.
Dự án SIPA Hà Tĩnh, 2021
Ảnh: ICRAF

1.2 Điểm nuôi ong

Chọn nơi trung tâm nguồn mật phấn, ấm mùa đông, mát mùa hè, thoáng mát, yên tĩnh, thuận tiện giao thông và sinh hoạt. Không bố trí nơi gần ao, hồ, sông ngòi, nơi phun thuốc trừ sâu.

Địa điểm nuôi ong.
Dự án SIPA Hà Tĩnh, 2021
Ảnh: ICRAF

1

► 2. KỸ THUẬT CHĂM SÓC

2.1 Cho ong ăn bổ sung

- Cho ăn vào các thời kỳ nắng nóng, hay rét đậm, rét hại, thiếu nguồn phấn hoa tự nhiên**, thường vào các tháng 7,8,9,1,2. Cụ thể, nên cho ong ăn thêm siro đường hoặc phấn hoa:
 - Bổ sung phấn hoa:** Pha phấn với nước đường ấm tỷ lệ 0,5:1,5 theo trọng lượng, tạo thành bột nhão đổ vào máng đặt lên xà cầu.
 - Bổ sung siro đường:**
 - Mùa hè: pha đường và nước theo tỷ lệ 1:1 theo trọng lượng.
 - Mùa đông pha đường, nước và muối theo tỷ lệ 1,5:1:0,8 theo trọng lượng.
 - Cho ong ăn liên tục 3-4 tối tùy từng đàn, đàn nhỏ ăn ít, đàn đông ăn nhiều khoảng từ 300-400ml/đàn/tối cho đến khi no có mật vít nắp.

- Cho ong ăn khi tạo chúa:** Khi ong tạo chúa nên bổ sung thức ăn theo công thức ở trên.
- Cho ong ăn xây tầng:**
 - Cho ong ăn với lượng siro loãng hơn tỷ lệ 1:1,5.
 - Không cho ăn liên tục mà chỉ cho ong ăn ít để kích thích ong đi kiếm hoa, mật, xây tổ, thường cho ong ăn 1-2 tối mức khoảng 100-200ml/tối/đàn.

- Cho ong ăn kích thích:** Để ong chúa đẻ trứng nhiều, trước vụ mật 1 tháng cho ong ăn siro đường một tuần 1-2 tối, cho ăn trong vài tuần, tỷ lệ mỗi tuần từ 50-100ml/đàn/tối.

Lưu ý: Khai thác phấn hoa

Dùng một tấm lưới có các lỗ có đường kính 5,7mm chặn trước cửa tổ, bên dưới dùng một máng để hứng phấn. Ong đi làm về mang hai hạt phấn ở hai chân sau khi chui vào lỗ của lưới thoát phấn sẽ để lại hai hạt phấn ở bên ngoài. Hai hạt phấn này sẽ rơi xuống máng hứng phấn. Trưa hoặc chiều người nuôi ong sẽ gom số phấn này lại.

Pha các thành phần cho ong ăn.
Dự án SIPA Hà Tĩnh, 2021
Ảnh: ICRAF

2

2.2 Một số bệnh thường gặp ở ong

Bệnh ấu trùng túi (bệnh nhọn đầu)

- Nguyên nhân và triệu chứng:

- Do 1 loại vi rút gây ra.
- Khi bị bệnh toàn bộ cơ thể ấu trùng bị biến dạng như một cái túi, phía trên nhọn, phía dưới chứa một chất lỏng trong suốt, có màu hơi vàng.

- Phòng và điều trị:

- Luôn duy trì chúa đẻ khỏe, đàn ong khỏe, quân bám đầy cầu.
- Thay chúa cũ bằng mũ chúa khỏe hoặc nhốt chúa 7-10 ngày, nhằm làm gián đoạn sản sinh ấu trùng ong.
- Rũ bớt cầu ong bệnh, để ong phủ đầy các mặt cầu.
- Nếu đàn ong yếu quá, thì nhập các đàn yếu lại với nhau.
- Cho ăn liên tục 3-4 ngày, hoặc chuyển đàn ong bị bệnh đến nguồn hoa mới.
- Không sử dụng thuốc hóa học vì không hiệu quả.

Bệnh ấu trùng túi.
Ảnh: Michael E. Wilson

Bệnh thối ấu trùng châu Âu (Thối ấu trùng tuổi nhỏ)

- Nguyên nhân và triệu chứng:

- Do vi khuẩn gây ra, làm thối ấu trùng từ 3-5 ngày tuổi.
- Màu sắc: ấu trùng thay đổi từ màu trắng sang màu trắng đục, và ngày càng đậm màu hơn, sau đó bị mềm nhũn, thối rữa.
- Khi bị bệnh nặng, mở thùng ong ra thấy có mùi chua. Ong trong đàn hầu hết là ong già, đen, không có lớp ong non kế tiếp.

- Phòng và điều trị:

- Luôn cho ong ăn đủ, luôn giữ cho đàn ong được ấm áp, quân phủ kín cầu
- Loại bỏ các cầu bệnh nặng.
- Khi thực sự cần thiết thì dùng một số thuốc sau theo hướng dẫn như Steptomil: 0,5 gam + 1 lít xi rô đường (10 cầu), Kanamicil: 0,5 gam + 1 lít xi rô đường (10 cầu).

Bệnh thối ấu trùng châu Âu.
Dự án SIPA Hà Tĩnh, 2021
Ảnh: hocnuoiongdu.com

3

2.3 Kỹ thuật tạo chúa

- Mục đích: Để thay thế chúa già hoặc chúa trẻ kém, bị dị tật và chia thêm cho đàn ong mới.
- Một số kỹ thuật tạo chúa:
 - Sử dụng các mũ chúa chia đàn tự nhiên: Vào tháng 3-4, nhiều đàn ong có mũ chúa chia tự nhiên, có thể lấy mũ chúa từ các đàn mạnh, có năng suất, mật cao, không bị bệnh, hiền lành để chia.
 - Cách cắt mũ chúa: Khi mũ chúa già phía dưới có màu nâu, dùng dao nhỏ cắt trên gốc 1,5 - 2cm nhẹ nhàng gắn vào phần mật lốm của cầu ong đã ấn sẵn từ trước.
 - Mũ chúa chia đàn tự nhiên thường có chất lượng tốt, nhưng không chủ động về thời gian và số lượng, có lúc cần lại không có, có lúc có lại không cần, không sử dụng các mũ chúa từ các đàn nhỏ, bị bệnh.
 - Chủ động tạo điều kiện cho đàn ong chia đàn tự nhiên: Trong giai đoạn nguồn mật, phấn tự nhiên dồi dào, lựa chọn đàn ong mạnh, rút bớt cầu cũ, viện thêm nhiều cầu nhộng, cho ăn đến mức dư thừa để đàn ong xây ong đực và sẽ xây mũ chúa. Những chúa tạo theo phương pháp này chất lượng rất tốt, nhưng khi nở không đồng đều, người nuôi có kinh nghiệm mới xử lý được.
 - Tạo chúa chủ động kiểu cấp tạo: Bắt chúa khỏi đàn, loại bỏ 1 - 2 cầu, sau 2 - 3 ngày kiểm tra loại bỏ tất cả các mũ chúa trên bề mặt bánh tổ và mũ chúa đã vít nắp, cho đàn ong ăn 3-4 tối liên tục, 9-10 ngày sau cắt những mũ chúa đã chín để sử dụng.

Minh họa mũ chúa.
Ảnh: hocnuoiongdu.com

4